31. 10. 2014

ID: 95844

Rozhodčí doložka

Z judikatury ESLP a SDEU nevyplývá, že jednoinstančnost a písemnost rozhodčího řízení je bez dalšího v rozporu s požadavky na spravedlivý proces, nebo v rozporu se směrnicí Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993, o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách (ESLP vychází z možnosti dobrovolného vzdání se práva, které se vztahuje jak na opravné prostředky, tak na ústní projednání; z hlediska ochrany spotřebitele v unijním právu rovněž nelze automaticky uzavřít, že by byla jednoinstančnost a písemnost rozhodčího řízení v rozporu se směrnicí). Stejně jako u jiných podmínek spotřebitelských smluv je nutné zkoumat, zda tato podmínka se zřetelem ke konkrétním skutkovým okolnostem v rozporu s požadavkem přiměřenosti nastoluje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 33 Cdo 1616/2014, ze dne 29.9.2014)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci žalobkyně K. O., proti žalované P. CREDIT Czech a. s. se sídlem v P., zastoupené JUDr. E.P., advokátem se sídlem v H.K., o zrušení rozhodčího nálezu, vedené u Okresního soudu v Pardubicích pod sp. zn. 11 C 17/2013, o dovolánžalované proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové - pobočky v Pardubicích ze dne 23. 10. 2013, č.j. 18 Co 435/2013-218, tak, že rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové - pobočky v Pardubicích ze dne 23. 10. 2013, č.j. 18 Co 435/2013-218, a rozsudek Okresního soudu v Pardubicích ze dne 31. 5. 2013, č.j. 11 C 17/2013-171, se ruší a věc se vrací Okresnímu soudu v Pardubicích k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Rozsudkem ze dne 23. 10. 2013, č.j. 18 Co 435/2013-218, Krajský soud v Hradci Králové - pobočka v Pardubicích potvrdil rozsudek ze dne 31. 5. 2013, č.j. 11 C 17/2013-171, kterým Okresní soud v Pardubicích zrušil rozhodčí nález JUDr. Martina Týle ze dne 12. 1. 2012, č.j. 101 Rozh 4115/2011-10, rozhodl, že žádná z účastnic nemá právo na náhradu nákladů řízení, a žalované uložil zaplatit státu soudní poplatek; o nákladech odvolacího řízení rozhodl tak, že žádná z účastnic nemá právo na jejich náhradu. Odvolací soud se ztotožnil se soudem prvního stupně v tom, že rozhodčí smlouva z 23. 5. 2011 je absolutně neplatným právním úkonem, neboť obchází ustanovení zákona směřující k ochraně spotřebitele (§ 39, § 55 odst. 2, § 56 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění účinném do 31. 12. 2013 /viz § 3028 zákona č. 89/2012 Sb./, dále jen „obč. zák.“). S odkazem na nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2011, sp. zn. II. ÚS 2164/10, dovodil, že smlouva neobsahuje přímé určení rozhodce ad hoc ani konkrétní způsob jeho určení, nýbrž stanoví, že rozhodce určí ta smluvní strana, která podá žalobu. Jinak řečeno, výběr rozhodce byl svěřen do rukou jedné ze smluvních stran. Sjednáním jednoinstančního rozhodčího řízení byla žalobkyně (spotřebitelka) vyloučena z možnosti přezkumu rozhodčího nálezu jiným rozhodcem; takové ujednání má podle odvolacího soudu zneužívající povahu, neboť v rozporu s požadavkem dobré víry znamená k újmě žalobkyně značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran.

Rozhodnutí odvolacího soudu napadla žalovaná dovoláním, jímž k přezkumu předkládá otázku, zda je platným právním úkonem ve spotřebitelských vztazích rozhodčí smlouva, v níž je bez závazného pořadí uvedeno více v úvahu přicházejících rozhodců ad hoc s tím, že výběr náleží tomu, kdo podá rozhodčí žalobu, a otázku, zda rozhodčí řízení ve spotřebitelských věcech musí zaručovat procesní práva srovnatelná s řízením, které by bylo namístě v případě, kdyby spotřebitel rozhodčí smlouvu neuzavřel (ústnost, přímost jednání, odvolací instance). Seznam osmi rozhodců ad hoc, obsažený v

rozhodčí smlouvě, je jasný, neměnný a stálý, rozhodci jsou jednoznačně předem určeni; takto formulované ujednání rozhodčí smlouvy vyhovuje požadavkům uvedeným v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 31 Cdo 1945/2010. S odkazy na judikaturu Nejvyššího soudu a s připomenutím stěžejních rozhodnutí Ústavního soudu žalovaná prosazuje názor, podle něhož rozhodčí smlouva z 23. 5. 2011 obsahující ujednání o jednoinstančnosti rozhodčího řízení s ohledem na konkrétní okolnosti daného případu není neplatným právním úkonem. I jednostupňové rozhodčí řízení zaručuje ochranu spotřebitele, měl-li možnost uplatňovat námitky a vyjádřit se k věci. Navrhla, aby dovolací soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Dovolání je přípustné, protože rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, závisí na vyřešení jednak otázky hmotného práva, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena, a jednak otázky hmotného práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu [§ 237, § 239 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (srov. čl. II bod 1, 7 zákona č. 404/2012 Sb., čl. II bod 2 zákona č. 293/2013 Sb., dále jen „o.s.ř.“)]. K platnosti rozhodčí smlouvy, v níž je vyjmenováno několik rozhodců ad hoc, přičemž je dáno na výběr straně žalující, kterého osloví, se Nejvyšší soud dosud nevyjádřil, a otázku, zda rozhodčí smlouva, jíž se účastníci dohodli na jednoinstančním písemném řízení před rozhodcem, je ve smyslu § 55 odst. 2 a § 56 obč. zák. platným právním úkonem, posoudil odvolací soud v rozporu s tím, co Nejvyšší soud dovodil v rozsudku ze dne 24. 10. 2013, sp. zn. 23 Cdo 2447/2011, a v usnesení ze dne 29. 7. 2014, sp. zn. 21 Cdo 1637/2014, k jejichž závěrům se dovolací soud v souzené věci přihlašuje.

Platnost rozhodčí smlouvy z 23. 5. 2011 dovolací soud posoudil podle zákona č. 216/1994 Sb. ve znění účinném do 31. 3. 2012 (srov. bod 2., čl. II, části první zákona č. 19/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, dále jen „zákon č. 216/1994 Sb.“).

Právní posouzení je nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle § 2 odst. 1 zákona č. 216/1994 Sb. se strany mohou dohodnout, že o majetkových sporech mezi nimi, s výjimkou sporů vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí a incidenčních sporů, k jejichž projednání a rozhodnutí by jinak byla dána pravomoc soudu, má rozhodovat jeden nebo více rozhodců anebo stálý rozhodčí soud (rozhodčí smlouva).

Podle § 7 odst. 1 zákona č. 216/1994 Sb. má rozhodčí smlouva zpravidla určit počet i osoby rozhodců anebo stanovit způsob, jak počet i osoby rozhodců mají být určeny. Konečný počet rozhodců musí být vždy lichý.

Podle § 19 odst. 3 zákona č. 216/1994 Sb., nedohodnou-li se strany jinak, je řízení před rozhodci ústní. Toto řízení je vždy neveřejné.

Podle § 23 zákona č. 216/1994 Sb. končí rozhodčí řízení vydáním a) rozhodčího nálezu, nebo b) usnesení v těch případech, kdy se nevydává rozhodčí nález; usnesení musí být podepsáno, odůvodněno a doručeno jako rozhodčí nález; je-li žaloba podaná u stálého rozhodčího soudu vzata zpět ještě před ustavením senátu nebo jmenováním rozhodce, vydá a podepisuje usnesení o zastavení řízení předseda stálého rozhodčího soudu.

Podle § 27 zákona č. 216/1994 Sb. se strany mohou dohodnout v rozhodčí smlouvě, že rozhodčí nález může být k žádosti některé z nich nebo obou přezkoumán jinými rozhodci. Nestanoví-li rozhodčí

smlouva jinak, musí být žádost o přezkoumání zaslána druhé straně do 30 dnů ode dne, kdy byl straně žádající o přezkoumání doručen rozhodčí nález. Přezkoumání rozhodčího nálezu je součástí rozhodčího řízení a platí o něm ustanovení tohoto zákona.

Podle § 39 obč. zák. je neplatný právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se příčí dobrým mravům.

Podle § 55 obč. zák. se smluvní ujednání spotřebitelských smluv nemohou odchýlit od zákona v neprospěch spotřebitele. Spotřebitel se zejména nemůže vzdát práv, které mu zákon poskytuje, nebo jinak zhoršit své smluvní postavení (odstavec 1). Ujednání ve spotřebitelských smlouvách podle § 56 jsou neplatná (odstavec 2). V pochybnostech o významu spotřebitelských smluv platí výklad pro spotřebitele příznivější (odstavec 3).

Podle § 56 odst. 1 obč. zák. spotřebitelské smlouvy nesmějí obsahovat ujednání, která v rozporu s požadavkem dobré víry znamenají k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran (odstavec 1). Ustanovení odstavce 1 se nevztahuje na smluvní ujednání, která vymezují předmět plnění smlouvy nebo cenu plnění (odstavec 2).

Ustanovení § 56 odst. 3 obč. zák. pak demonstrativně vymezuje pod písmeny a) až k) nepřípustná ujednání spotřebitelských smluv.

V projednávané věci vyšel odvolací soud ze zjištění, podle něhož účastnice v rozhodčí smlouvě z 23. 5. 2011, jejíž text byl na předtištěném formuláři, sjednaly, že pravomoc k řešení veškerých sporů o nároky, které přímo nebo odvozeně vznikly či v budoucnu vzniknou ze „shora uvedeného návrhu na uzavření smlouvy o revolvingovém úvěru či v souvislosti s ním, nebo z případně na základě uvedeného návrhu uzavřené smlouvy o revolvingovém úvěru … včetně sporů ze zajištění závazků …, avšak vyjma sporů ze směnky …“, má v jednoinstančním písemném rozhodčím řízení samostatně „kterýkoliv z níže uvedených rozhodců, kterému žalobce doručí žalobu, a to dle níže uvedených pravidel rozhodčího řízení.“ Pod body 1 až 8 jsou vyjmenováni rozhodci (na třetím místě JUDr. Martin Týle, advokát). Dále se strany dohodly, že „rozhodce může nařídit ústní jednání, jestliže předložené písemnosti shledá nedostačující pro rozhodnutí ve věci samé. V ostatních případech nebude ústní jednání nařizováno,“ že „lhůta k vyjádření k žalobnímu návrhu, protinávrhu či jinému podání ve věci samé činí třicet dnů. Tato třicetidenní lhůta se počítá ode dne následujícího ode dne doručení písemnosti. Pokud se strana k výzvě rozhodce k vyjádření k žalobnímu návrhu v uvedené lhůtě nevyjádří, má se zato, že uznává nárok, který je proti ní uplatňován“, že „na rozhodčí řízení se nevztahují jednací a poplatkové řády uveřejněné na internetových stránkách společnosti Rozhodčí společnost Pardubice, s.r.o., IČ 27531465, www.rozhodcepce.cz a společnosti Rozhodčí společnost, s.r.o., IČ 27710891, www.rozhodcispolecnost.cz“, a že „rozhodčí řízení se bude vždy řídit pravidly sjednanými v této rozhodčí smlouvě a podpůrně řádem Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky s vnitrostátní působností ve znění platném ke dni uzavření této rozhodčí smlouvy.“ Rozhodčím nálezem ze dne 12. 1. 2012, č.j. 101 Rozh 4115/2011-10, vydaným JUDr. Martinem Týle, bylo žalobkyni uloženo zaplatit žalované 89.885,- Kč se specifikovanými úroky z prodlení.

1) K určení rozhodců v rozhodčí smlouvě.

V otázce posuzování platnosti rozhodčí smlouvy se zřetelem k určení rozhodce (rozhodců) byla soudní praxe usměrněna usnesením ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 12 Cmo 496/2008, uveřejněným ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 45/2010, v němž Vrchní soud v Praze přijal názor, že účastníci se musí v rozhodčí smlouvě dohodnout buď na ad hoc rozhodci (rozhodcích), nebo na stálém rozhodčím soudu, který je zřízen na základě zákona. Jedná-li se o rozhodce ad hoc, jímž musí vždy být fyzická osoba, může být přímo v rozhodčí smlouvě tento rozhodce či rozhodci, je-li jich více,

uveden (uvedeni), případně může rozhodčí smlouva stanovit způsob, jak počet i osoby rozhodců mají být určeny. Stanovením způsobu určení rozhodce (rozhodců) je třeba rozumět jen určení takového způsobu, který nezáleží jen na vůli jedné strany. Na rozdíl od rozhodců ad hoc mohou stálé rozhodčí soudy vydávat svá vlastní pravidla (statuty a řády), která mohou určit jak jmenování a počet rozhodců (rozhodci mohou být vybíráni ze seznamu), tak i způsob vedení řízení a též náklady rozhodčího řízení. Pokud rozhodčí smlouva neobsahuje přímé určení rozhodce (rozhodců) ad hoc, anebo konkrétní způsob jeho (jejich) určení, ale jen odkazuje ohledně výběru rozhodce a stanovení pravidel rozhodčího řízení na právnickou osobu, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona, a odkazuje na touto právnickou osobou stanovené statuty a řády ke jmenování a výběru rozhodců, jakož i způsobu vedení rozhodčího řízení a stanovení pravidel o nákladech řízení, pak je taková rozhodčí smlouva neplatná podle § 39 obč. zák.

Na toto rozhodnutí pak navázal usnesením ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 31 Cdo 1945/2010, uveřejněným ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 121/2011, velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu. Dovodil, že neobsahuje-li rozhodčí doložka přímé určení rozhodce ad hoc a odkazuje-li pouze na „rozhodčí řád“ vydaný právnickou osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona, je (jako celek) neplatná podle § 39 obč. zák. pro rozpor se zákonem. Stejnou situaci řešil Nejvyšší soud ve věci vedené pod sp. zn. 33 Cdo 194/2013 [z odůvodnění usnesení ze dne 23. 4. 2013 se podává, že „i když se formulace rozhodčí doložky v posuzovaném případě poněkud liší od znění rozhodčí doložky, kterou dovolací soud posuzoval ve svém rozhodnutí ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 31 Cdo 1945/2010, zřetelně z ní vyplývá, že účastnice se (stejně jako smluvní strany ve věci sp. zn. 31 Cdo 1945/201) nedohodly na tom, že jejich případný spor bude řešen rozhodcem ad hoc (žádný rozhodce není v rozhodčí smlouvě jmenovitě uveden), a určení rozhodce v ní není sjednáno zákonu odpovídajícím způsobem“].

V usnesení velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia ze dne 10. 7. 2013, sp. zn. 31 Cdo 958/2012, uveřejněném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 92/2013, Nejvyšší soud uzavřel, že rozhodčí nález není způsobilým exekučním titulem, podle něhož by mohla být nařízena exekuce, byl-li rozhodce určen odkazem na „rozhodčí řád“ vydaný právnickou osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona, jelikož rozhodce určený na základě absolutně neplatné rozhodčí doložky (§ 39 obč. zák.) neměl k vydání rozhodčího nálezu podle zákona č. 216/1994 Sb. pravomoc. K vedení seznamu rozhodců a vydávání „rozhodčích řádů“ jsou totiž podle § 13 zákona č. 216/1994 Sb. oprávněny pouze stálé rozhodčí soudy zřízené na základě zákona.

V rozsudku ze dne 28. 11. 2013, sp. zn. 23 Cdo 1112/2013, Nejvyšší soud shledal podle § 39 obč. zák. neplatnou rozhodčí smlouvu, která pro řešení sporů mezi účastníky určuje jediného rozhodce, aniž by ho individualizovala, nýbrž stanoví, že bude (dodatečně) jmenován předsedou dozorčí rady právnické osoby, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona. Usnesením ze dne 18. 3. 2014, sp. zn. 21 Cdo 174/2014, uveřejněným ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 53/2014, Nejvyšší soud – s připomenutím rozhodnutí uvedených shora – opět uzavřel, že rozhodčí doložka je (jako celek) neplatná podle § 39 obč. zák. pro rozpor se zákonem, neobsahuje-li přímé určení rozhodce ad hoc a odkazuje-li pouze na seznam rozhodců vedený a „rozhodčí řád“ vydaný fyzickou osobou (rozhodcem). Rozhodčí nález vydaný rozhodcem určeným na základě takovéto absolutně neplatné rozhodčí doložky není způsobilým exekučním titulem, neboť rozhodce neměl k jeho vydání pravomoc.

Ústavní soud se ke způsobu určení osoby rozhodce ve smyslu § 2 odst. 1 a § 7 odst. 1 zákona č. 216/1994 Sb. vyslovil ve stěžejním nálezu ze dne 1. 11. 2011, sp. zn. II. ÚS 2164/10. Má-li ve věci rozhodovat subjekt (právnická osoba), který není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona, měla by být osoba rozhodce jednoznačně stanovena, a to buď uvedením konkrétního jména anebo jednoznačným určením způsobu jeho volby. Právní úprava tak ve svém slovním vyjádření jednoznačně preferuje požadavek individualizace (konkretizace) osoby rozhodce (srov. „…spory jsou

rozhodovány nezávislými a nestrannými rozhodci“, „…má rozhodovat jeden nebo více rozhodců…“ anebo „rozhodčí smlouva má zpravidla určit počet i osoby rozhodců“), přičemž vždy platí, že se musí jednat o fyzickou osobu. Teprve v případě, že nedojde ke jmenovitému určení rozhodce, je možné stanovit způsob určení počtu i osob rozhodců. V projednávané věci byl však výběr rozhodce ponechán na vůli účastníka s tím, že žalující strana jej vybere ze seznamu, který vede rozhodčí společnost (Asociace arbitrů), jež nebyla a není stálým rozhodčím soudem, přičemž takový seznam rozhodců může být v okamžiku řešení sporu v rozhodčím řízení naprosto odlišný od seznamu v okamžiku uzavření rozhodčí doložky. Výběr rozhodce pak vůbec nemusí záviset na vůli účastníka, který se na daný subjekt obrací, nýbrž daleko více může být ovlivněn ze strany rozhodčí společnosti (např. zařazením konkrétních osob do seznamu nebo naopak vyřazením jiných). To znemožňuje transparentní výběr rozhodce.

Ve všech výše uvedených věcech nebyl v rozhodčí smlouvě rozhodce jmenovitě určen, vybrat ho měla jedna smluvní strana, případně třetí subjekt, jenž nebyl účastníkem rozhodčí smlouvy, ze seznamu vedeného právnickou nebo fyzickou osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona; seznam obsahující výčet fyzických osob povolaných k rozhodnutí sporu (rozhodců) nebyl součástí rozhodčí smlouvy.

V projednávaném případě se závěry shora formulované neuplatní. Rozhodčí smlouva z 23. 5. 2011 jmenovitě určuje osm rozhodců (fyzických osob), z nichž každý je oprávněn spor účastnic „samostatně“ rozhodnout. Nejde o určení „více rozhodců“, kteří by byli (společně) oprávněni rozhodovat a jejichž počet by musel být vždy lichý. Smluvní strany se v rozhodčí smlouvě jednoznačně (transparentně) dohodly na rozhodci (rozhodcích) způsobem vyhovujícím ustanovení § 7 odst. 1 zákona č. 216/1994 Sb. Rozhodci byli určeni konkrétně uvedením jmen, jejich výčet je stálý a po celou dobu trvání právního vztahu účastnic neměnný. Skutečnost, že oprávněn rozhodnout majetkový spor bude ten z nich, který obdrží žalobu, nelze považovat za stanovení způsobu, „jak počet i osoby rozhodců mají být určeny“ (srov. § 7 odst. 1 zákona č. 216/1994 Sb.); podání žaloby je procesní úkon strany směřující k zahájení rozhodčího řízení u rozhodce, který byl jmenovitě určen.

Lze uzavřít, že rozhodčí smlouva, jíž se strany dohodly, že majetkový spor rozhodne jeden z osmi jednoznačně určených rozhodců s tím, že výběr jednoho z nich je na straně, která podá rozhodčí žalobu, je bez ohledu na to, že nebyla sjednána individuálně, platným právním úkonem; nejde o ujednání, které by mělo povahu nepřiměřené a zneužívající klausule (srov. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 8. 8. 2012, sp. zn. 9 Cmo 181/2012, který obstál i v ústavní rovině /viz usnesení Ústavního soudu ze dne 23. 5. 2013, sp. zn. II. ÚS 3413/12/).

2) K vyloučení přezkumu rozhodčího nálezu jinými rozhodci a k ústnosti rozhodčího řízení.

V rozsudku ze dne 24. 10. 2013, sp. zn. 23 Cdo 2447/2011, dospěl Nejvyšší soud k závěru, že obecně nelze a priori prohlásit všechny rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách za zneužívající klauzule ve smyslu § 56 odst. 1 obč. zák. Rozhodčí doložka sjednaná v rámci smlouvy o úvěru se spotřebitelem, v níž se strany dohodly na tom, že jejich případný spor rozhodne rozhodce „bez ústního jednání na základě písemných podání, důkazů a materiálů, které strany předloží, bez možnosti přezkumu“, nevyvolává nerovnováhu v právech a povinnostech stran, která by dosahovala významné intenzity. S odkazem na § 19 odst. 3 zákona č. 216/1994 Sb., který umožňuje vyloučení ústního jednání, konstatoval, že „jedním z cílů zákona o rozhodčím řízení je urychlení řešení majetkových sporů, přičemž vyloučení ústního jednání je jedním z prostředků, jak tohoto cíle dosáhnout“. Není-li absence ústního jednání nijak zneužito, nelze říci, že by vyloučení ústnosti samo o sobě způsobovalo k újmě spotřebitele významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran. Co se týče nemožnosti přezkumu, konstatoval, že zákon č. 216/1994 Sb. připouštěl přezkum rozhodčího nálezu ve věci samé pouze v případech, kdy si strany možnost přezkumu ujednaly; „jde o charakteristický rys rozhodčího řízení a další z prvků zaručující rychlost řízení, tedy jeden z cílů

tohoto alternativního řízení k řízení soudnímu. Zrychlení řízení slouží oběma stranám rozhodčí doložky, neboť ty pak mají dříve autoritativně zjištěnu svoji právní pozici“. Ani absence dohody o přezkumu rozhodčího nálezu jinými rozhodci nepředstavuje k újmě spotřebitele významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran.

Ke shora uvedeným závěrům se – při posouzení, zda lze vést exekuci podle rozhodčího nálezu vydaného rozhodcem, jehož pravomoc byla založena rozhodčí smlouvou (sjednanou se spotřebitelem), v níž bylo obsaženo ujednání, že rozhodčí řízení bude zásadně písemné, bez ústního jednání a jednoinstanční bez možnosti přezkumu rozhodčího nálezu – přiklonil Nejvyšší soud i v usnesení ze dne 29. 7. 2014, sp. zn. 21 Cdo 1637/2014. Jím se vymezil k bodu 23. nálezu Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2011, sp. zn. II. ÚS 2164/10 „jde-li o ujednání v rámci spotřebitelské smlouvy, musí rozhodčí řízení obecně zaručovat procesní práva srovnatelná s řízením, které by bylo namístě v případě, kdy by se spotřebitel k ujednání ve spotřebitelské smlouvě nezavázal (ústnost, přímost jednání, odvolací instance, absence jiných překážek v uplatnění spotřebitelova práva), což však rozhodčí řízení za podmínek nastavených tak, jako je tomu v posuzovaném případě, rozhodně nezaručuje“; Ústavní soud takto formuloval jen v obecné rovině při posuzování konkrétní rozhodčí doložky, podle níž měl rozhodce, jenž nebyl určen transparentním způsobem, rozhodovat pouze podle zásad spravedlnosti, což v projednávaném případě zjištěno nebylo.

To, že dvojinstančnost není obecným principem občanského soudního řízení, ani ústavní zásadou vztahující se k občanskému soudnímu řízení, vyplývá z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2011, sp. zn. 21 Cdo 3820/2009.

Z článku 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) zásada dvojinstančnosti řízení neplyne a ani z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) nelze dovodit požadavek na zřízení odvolací instance (práva na opravné prostředky proti rozhodnutím soudů o občanských právech a závazcích). Pokud státy zajistí, že řízení před soudem naplní právo na spravedlivý proces ve všech jeho aspektech, vystačí si i s jednostupňovou soudní soustavou (srov. rozsudek ESLP ze 17. 1. 1970 ve věci Delcourt proti Belgii, stížnost č. 2689/65, § 25, rozsudek velkého senátu ESLP z 26. 10. 2000 ve věci Kudla proti Polsku, stížnost č. 30210/96, § 122, rozsudek z 9. 3. 2006 ve věci Menesheva proti Rusku, stížnost č. 59261/00, § 104, rozsudek z 1. 4. 2010 ve věci Georgiy Nikolayevich Mikhaylov proti Rusku, stížnost č. 4543/04, § 51, rozsudek z 8. 4. 2014 ve vi Kenzie Global Limited Ltd, stížnost č. 287/07, § 17).

I když samotná Úmluva právo na ústní projednání nezakotvuje, z judikatury ESLP plyne, že řízení před soudem první a jediné instance zahrnuje právo na „veřejné projednání“ ve smyslu článku 6 odst. 1 Úmluvy, i právo na „projednání ústní“ (viz rozsudek ESLP z 21. 2. 1991 ve věci Håkansson a Sturesson proti Švédsku, stížnost č. 11855/85, nebo rozsudek z 23. 2. 1994 ve věci Fredin proti Švédsku /č. 2/, stížnost č. 18928/91). Toto právo ale není absolutní a ESLP z něj připouští určité výjimky vztahující se zejména k situacím, kdy jsou řešeny pouze otázky právní a vysoce technické povahy. Například v usnesení z 30. 3. 2004 ve věci Hodina proti České republice, stížnost č. 66450/01, ESLP konstatoval, že absence ústního jednání nemusí být v rozporu s článkem 6 Úmluvy v případě, kdy existuje ohledně skutkového stavu shoda a soud se nemusí zabývat zvláště složitými právními otázkami. Další kategorii výjimek pak tvoří případy týkající se řízení před soudem vyšší instance za předpokladu, že v řízení před soudem prvního stupně ústní jednání proběhlo (srov. rozsudek pléna ESLP z 29. 10. 1991 ve věci Jan-Åke Andersson proti Švédsku, stížnost č. 11274/84). Je však nutné zdůraznit, že uvedené případy se týkaly práva na ústní projednání před soudem.

Kromě výše zmiňovaných příkladů výjimek z požadavku ústního jednání zohledňuje ESLP i možnost vzdát se práva na veřejné projednání. Vzdání se práva musí být jednoznačné a nesmí se dotknout žádného veřejného zájmu; může být ale jak explicitní, tak tacitní. V případu Buryška proti České republice (usnesení ESLP z 6. 5. 2008 ve věci Buryška proti České republice, stížnost č. 33137/04)

namítal stěžovatel porušení práva na ústní projednání v situaci, kdy podal nezdůvodněný odpor proti platebnímu rozkazu a následně byl soudem vyzván k doplnění a poučen, že v případě absence vyjádření bude mít soud za to, že dluh uznává a vydá ve stěžovatelově nepřítomnosti rozsudek pro uznání. ESLP konstatoval, že stěžovatel byl náležitě poučen o důsledcích nevyjádření se v dané lhůtě a soudu prvního stupně tak nelze vytknout, že považoval stěžovatelovo mlčení za tacitní, ale jednoznačné vzdání se práva. Ani právo na ústní jednání tak není absolutní a jsou z něj přípustné výjimky, stejně jako je možné se tohoto práva vzdát.

Se zřetelem k tomu, že text článku 6 Úmluvy výslovně zmiňuje právo na projednání před „nezávislým a nestranným soudem", je třeba posoudit, zda lze standardy plynoucí z článku 6 Úmluvy aplikovat na rozhodčí řízení.

ESLP poprvé uvedl, že projednání věci v rozhodčím řízení není v rozporu s Úmluvou ve věci Deweer proti Belgii (rozsudek ESLP z 27. 2. 1980 ve věci Deweer proti Belgii, stížnost č. 6903/75). Později v judikatuře ESLP důsledně rozlišuje mezi dobrovolným rozhodčím řízením a rozhodčím řízením obligatorním, což je názor, který se poprvé objevuje v rozhodnutí Bramelid a Malmström proti Švédsku (rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva z 12. 10. 1982 ve věci Bramelid a Malmström proti Švédsku, stížnosti č. 8588/79 a 8589/79). Na obligatorní řízení se přitom garance plynoucí z článku 6 Úmluvy vztahují. U dobrovolného vzdání se práva na soudní projednání je nutné zdůraznit, že musí jít o vzdání se svobodné, přípustné a jednoznačné, jak konstatoval ESLP i v případu Suda proti České republice (rozsudek ESLP z 28. 10. 2010 ve věci Suda proti České republice, stížnost č. 1643/06). I když se v případu Suda nejednalo o obligatorní řízení ve smyslu rozhodčího řízení stanoveného zákonem, šlo o rozhodčí řízení dojednané třetí stranou (konkrétně společností, jejímž byl stěžovatel minoritním akcionářem). Nejednalo se tedy o dobrovolné vzdání se práva a ESLP uzavřel, že povinnost uložená v předmětné věci stěžovateli – tj. předložit svůj spor majetkové povahy rozhodcům nesplňujícím základní záruky článku 6 odst. 1 Úmluvy, kterých se stěžovatel nevzdal – byla porušením článku 6 Úmluvy.

Teorii vzdání se práva dále ESLP upřesnil v případu Osmo Suovaniemi a ostatní proti Finsku (usnesení ESLP z 23. 2. 1999 ve věci Osmo Suovaniemi a ostatní proti Finsku, stížnost č. 31737/96), ve kterém předně zopakoval, že dobrovolné vzdání se práva na řízení před soudem ve prospěch rozhodčího řízení je z hlediska článku 6 Úmluvy obecně akceptovatelné. Současně ale doplnil, že takové vzdání se práva nemusí být nutně považováno za vzdání se všech práv ve smyslu článku 6 Úmluvy. Poukázal na skutečnost, že vzdání se může být přípustné vůči některým právům, zatímco vůči jiným nikoliv. S odkazem na svou předchozí judikaturu uvedl, že kupříkladu práva na veřejné projednání se lze vzdát i v řízení před soudem a doplnil, že „to samé se a fortiori uplatní v rozhodčím řízení, jehož jedním z častých cílů je vyhnout se publicitě". Soud se sice explicitně nevyjádřil k ústnosti, ale vzhledem k tomu, že ta je součástí práva na veřejné projednání, lze dovodit, že i práva na ústní jednání v rozhodčím řízení se může strana dobrovolně vzdát bez toho, aby došlo k porušení článku 6 Úmluv. Umožňuje-li ESLP vzdát se některých práv pro řízení před soudem, lze se jich vzdát i pro řízení rozhodčí, které není obligatorní (ve smyslu řízení stanoveného zákonem).

S ohledem na výše uvedené lze shrnout, že v případě dobrovolného vzdání se instančního přezkumu a ústního projednání v rozhodčí smlouvě k porušení článku 6 Úmluvy nedochází. V kontextu řízení o spotřebitelské věci se však soud musí zabývat otázkou, zda bylo vzdání se práva skutečně svobodné a jednoznačné (české právo vyloučení ústního řízení i odvolání v rozhodčím řízení připouští i pro spotřebitele, takže požadavek „přípustnosti" zde splněn je) a zda nepředstavovalo nepřiměřenou podmínku ve smyslu unijního práva.

Ustanovením § 56 odst. 1 obč. zák. byl do českého právního řádu implementován článek 3 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993, o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách (dále jen „směrnice"), podle něhož smluvní podmínka, která nebyla individuálně

sjednána, je považována za nepřiměřenou, jestliže v rozporu s požadavkem přiměřenosti způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele. Z toho plyne povinnost soudu vykládat § 56 odst. 1 obč. zák. tak, aby bylo dosaženo cíle sledovaného jeho unijní předlohou, tj. aby byla spotřebitelům poskytována ochrana před nepřiměřenými podmínkami ve spotřebitelských smlouvách alespoň v rozsahu uvedenou směrnicí předvídaném. Výklad sousloví „v rozporu s požadavkem přiměřenosti způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran“ představuje tzv. acte éclairé, tj. otázku výkladu unijního práva Soudním dvorem Evropské unie (dále též „SDEU“) již provedenou a nevzbuzující pochybnosti. SDEU je vyložil v rozsudku z 14. 3. 2013 ve věci Mohamed Aziz proti Caixa d’Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa), C-415/11. Článek 3 odst. 1 směrnice musí být vykládán následovně : 1) pojem „významná nerovnováha“ v neprospěch spotřebitele je třeba posuzovat na základě analýzy vnitrostátních právních předpisů, které by se použily v případě neexistence dohody stran, aby bylo možné posoudit, zda a případně do jaké míry je právní postavení spotřebitele smlouvou zhoršeno ve srovnání s právním postavením, jaké by měl podle platné vnitrostátní právní úpravy. Stejně tak by za tímto účelem mělo být přezkoumáno právní postavení, v jakém se daný spotřebitel nachází s ohledem na prostředky, které má podle vnitrostátních právních předpisů k dispozici pro zabránění dalšímu používání zneužívajících klauzulí. 2) Za účelem zodpovězení otázky, zda je způsobena nerovnováha „v rozporu s požadavkem dobré víry“, je třeba ověřit, zda prodávající nebo poskytovatel, který jedná se spotřebitelem poctivě a přiměřeně, mohl rozumně očekávat, že by spotřebitel s předmětnou klauzulí souhlasil v rámci individuálního vyjednávání o obsahu smlouvy.

Z hlediska unijního práva je pro posouzení dovolenosti jednoinstančnosti a písemnosti rozhodčího řízení klíčový článek 1 písm. q) přílohy směrnice, který uvádí jako podmínku podle článku 3 odst. 3 směrnice „zbavení spotřebitele práva podat žalobu nebo použít jiný opravný prostředek, zejména požadovat na spotřebiteli, aby předkládal spory výlučně rozhodčímu soudu, na který se nevztahují ustanovení právních předpisů, nebo bránění uplatnění tohoto práva, nepřiměřené omezování důkazů, které má spotřebitel k dispozici, nebo ukládání důkazního břemene, které by podle použitelných právních předpisů mělo příslušet druhé smluvní straně, spotřebiteli“. Uvedená podmínka, konkrétně spojení „rozhodčímu soudu, na který se nevztahují ustanovení právních předpisů“, se týká rozlišení mezi arbitráží, kde se rozhoduje na základě platného práva, a arbitráží, kde rozhodce rozhoduje podle zásad ekvity. Je nutné poukázat na tu část, která zmiňuje „nepřiměřené omezení důkazů“, což by za určitých okolností mohlo dopadat na situaci, kdy je vyloučeno ústní jednání.

Z judikatury ESLP a SDEU tedy nevyplývá, že jednoinstančnost a písemnost rozhodčího řízení je bez dalšího v rozporu s požadavky na spravedlivý proces, nebo v rozporu se směrnicí (ESLP vychází z možnosti dobrovolného vzdání se práva, které se vztahuje jak na opravné prostředky, tak na ústní projednání; z hlediska ochrany spotřebitele v unijním právu rovněž nelze automaticky uzavřít, že by byla jednoinstančnost a písemnost rozhodčího řízení v rozporu se směrnicí). Stejně jako u jiných podmínek spotřebitelských smluv je nutné zkoumat, zda tato podmínka se zřetelem ke konkrétním skutkovým okolnostem v rozporu s požadavkem přiměřenosti nastoluje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele.

Z toho, co je uvedeno shora, se podává, že odvolací soud věc nesprávně právně posoudil, uzavřel-li, že vyloučení přezkumu rozhodčího nálezu jinými rozhodci bez dalšího (automaticky) způsobuje neplatnost rozhodčí smlouvy, jejímž účastníkem je spotřebitel (§ 39, § 55 odst. 2, § 56 odst. 1 obč. zák.).

Jelikož dovolací důvod podle § 241a odst. 1 o.s.ř. uplatnila žalovaná opodstatněně, Nejvyšší soud napadené rozhodnutí a rozhodnutí soudu prvního stupně, na něž se kasační důvody také vztahují, zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243e odst. 1, odst. 2, věta druhá, o.s.ř.).

zdroj: www.nsoud.cz

Právní věta - redakce.

Další články:

- Náhrada nákladů na výživu pozůstalých (jiných) osob
- Mezinárodní příslušnost ve věcech rodičovské zodpovědnosti
- Smlouva o dílo (exkluzivně pro předplatitele)
- Spotřebitelský úvěr (exkluzivně pro předplatitele)
- Starobní důchod (exkluzivně pro předplatitele)
- Veřejná obchodní společnost (exkluzivně pro předplatitele)
- Vypořádání SJM (exkluzivně pro předplatitele)
- Přiměřené protiplnění
- Předkupní právo
- Ochrana osobnosti
- Detence (exkluzivně pro předplatitele)